

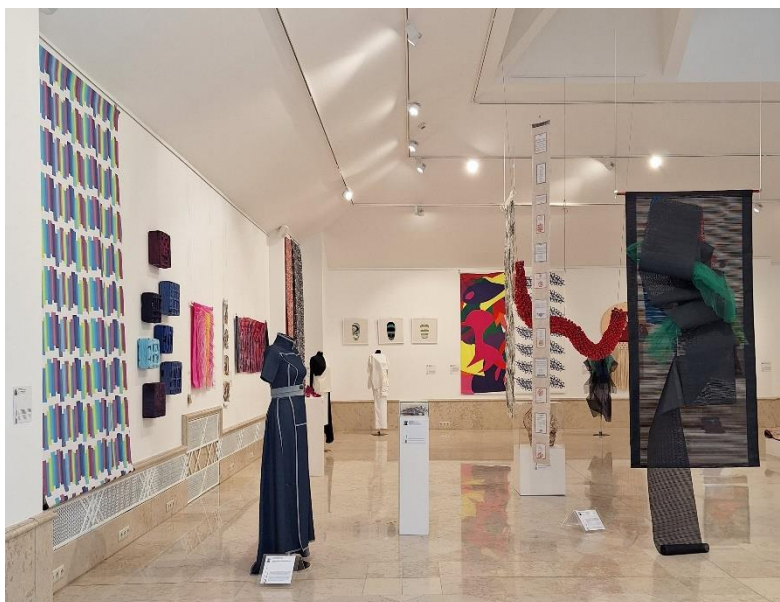
Józsa Ágnes

Öltögetés

- a textilről -

Volt egy kiállítás a Vigadóban, ahol a szombathelyi 2024-es VIII. Textilművészeti Triennálé magyar résztvevőinek műveit láthattuk a 'Kulturális Alapítvány a Textilművészetért' szervezésében. Az alapítványt magát 1991-ben hozták létre azzal a céllal, hogy szervezzék a nemzetközi hírű szombathelyi biennálékat - mára triennálékat -, és szolgálja, támogassa a magyar textilművészet tradícióit.

A támogatásra, nagy szükség van, mert 2004-ben az utolsó magyar textilgyár is bezárt, a multik benyelték. Nagyszerű és képzett textilművészeink vannak. Egy kiállítás, mint ez is, annak bizonyítása, hogy igenis, mindennek ellenére vannak, léteznek.

Azt a valamit, amit minden két lábon járó hord, textiliának nevezzük. Bár már nincs nagyon köze a természeteshez. Ez is, mint annyi minden életünkben, egyre inkább a vegyipar fejlődésének a produktuma. Ha nem is mindig a szemérem, de az időjárás, a hideg, a szél a test burkolására kényszerít. Az évezre-

dek alatt sokat változott formája és anyaga. Kr. előtt hétszáz évvel már ismerte az emberiség a szálát, amiből kötni, fonni, szőni lehetett. Fonalat pedig már akkor sok mindenből képes volt előállítani, a selyemlepké gubójától kezdve, a teve és a ló szőrén át, a kender száráig. A bármilyen szálból formáltat nevezzük textilnek. Évezredekig ebből készült öltözetünk számtalan formája, s még az is, ami az otthon kényelmét szolgálja.

találása jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy tömegigény lehessen a divat.

Más országokhoz hasonlóan sajátos utat járt be Magyarország népművészete is. Izgalmas kérdés már önmagában az is, hogy mikor, milyen módon, miképp született... Érdekes adalék, hogy a későbbiekben sokat tett a magyar népművészetért Sisi királyné, jelentős hatást gyakorolva ezzel a későbbi háziipari szövetkezetek létrejöttére.

Élmény végigkövetni a történetet, hiszen a csomózás, a szövés hosszú évszázadokig a legfontosabb tudás volt a legszerényebb háztartásokban is. A szövött szőnyeg leírta a sivatag homokját, a falra akasztva képes volt a középkori várak nyirkos köveit elviselhetőbbé tenni. A polgárosodással, az iparosodással – mint minden más – a textilelőállítás is megváltozott. Már nem kellett mindenkinek magamagának elkészítenie, meg lehetett vásárolni az alapanyagot. Később már varratni is lehetett belőle. Minta volt bőven. A Vachoz Imre által 1844-től szerkesztett Pesti Divatlapban, az irodalom, a színház mellett divatképeket is láthatott a nagyérdemű. Egyre inkább gazdagodott a világ ebben a vonatkozásban is. Az ipari forradalom szövőszékei, majd a XIX. században

a varrógép fel-

Vagy épp az a Gyarmati Zsigáné, aki a korábban már elhagyott kalotaszegi varrottas hímzéstechnikát lehelte új életre. S mellette Markovics Mária, aki a magyar népművészet részét képező halasi csipke népszerűvé tételében játszott nagy szerepet. S hogy mást ne mondjak, érdekes élmény volt kalocsai néptáncos ruhám pruszlikjának pontos hímzésmintáját és színvilágát Zihuatanejo (város a mexikói Guerrero államban a Csendes óceán partján) egyik utcai árusának a blúzában viszontlátni.

Mindenki a helyét keresi a világban. Az identitását akár ilyen módon is. Páratlan műalkotások születtek ezzel. Miként az építészetnek volt Ybl Miklósa és Lechner Ödönje, úgy a jelmez-művészetnek Márk Tivadarja és Schäffer Juditja. Márk Tivadar mintegy négyszáz előadásnak tervezett ruhákat, beleértve a szólistákat s a sokszor nyolcvan-száz tagú kórust meg balettkart. Többségüket az Operaház számára. Olyan csodákat, mint a Don Carlos spanyol királyi udvarának aranyhímzéses brokátruhái, melyek jutavászonból, festéssel, formázással készültek a mű korának, mondanivalójának megfelelően. (A balettesek, persze, könnyedebbet kaptak...) A színpad távolsága sok mindent megengedett. Ma már a néző sokszor karnyújtásira ül a színpadtól. Ilyenkor is meg kell teremteni az illúziót. Az alkotóművészek fiatal

nemzedéke – Nagy Fruzsina, Kálmán Eszter, Tihanyi Ildikó – filléres anyagokból, fóliákból, papírból készít csodákat. De másfajta hitellességet követel a filmművészet premier-

plánja is. A filmes jelmezlátványnak van Szakács Györgyije, aki nem melleleg a színházban is maradandót alkot. A Napfény ízéhez például felkutatta a korabeli anyagokat, gombokat, csipkéket, hogy hihetőbbnek tűnjenek a filmvászonon. Ma már, ez egyre nehezebb lesz. Ha találunk is zsorzettet, anyaga nem selyem vagy gyapjú, hanem viszkóz vagy poliészter.

Más lett az anyag és más a megmunkálása. Amikor a megnőtt igényeket a háziipar már nem tudta kielégíteni, ipari méretű lett a tervezés és a formázás. Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda 1880-ban nyitotta meg kapuit, bútor, ornamentika és textil profillal, ebből az intézményből lett az Iparművészeti Főiskola. A magyar divatiparnak (már létezett olyan) nagy szüksége volt erre. Az itt képzett tehetségek pedig túl akarták és túl is tudták lépni a tömegtermelés igényeit. A múlt század második felében tevékenykedő új generáció tagjai, az Ernst Múzeumban (ez a Múcsarnok filiáléja volt akkor) 1968-ban rendezett kiállításon már felmutatták,

hogy az anyag jóval többet tud, nemcsak szemet gyönyörködtető forma és látvány, de képes érzelmeket és gondolatokat tolmácsolni. Képzőművészeti alkotások születtek gazdagítva ezzel magának a képzőművészetnek a fogalmát is. A táblakép nem csupán fatáblára, vászonra, különböző színezékekkel festett elmozdítható valami, a gobelinteknikával készült művészi falikárpit nemcsak dekoráció. Péreli Zsuzsa keze nyomán metafizikus tájak születtek, sorsokat ábrázoló portrék.

A hímzés, nyomás, kötőszövés, nemezelés, a különféle fonásrendszerek a téralkotás ezerféle lehetőségét kínálják. „A kísérleti textil kiszabadult a használati és reprezentatív funkció kötelezettségei alól, ... nem használati vagy dísz tárgyakat hoz létre, hanem gondolkodó objektumokat”. (Beke László). A kárpit szövése – miközben kézműves technikájával a legősibb alkotótevékenységek egyike – így válik kortárssá. Szőni, fonni mindenféleképpen lehet, fémből, műanyagból, s applikációként is

fel lehet használni azt a sokféleséget, amit a tárgykultúra kínál. Ebben a formájában a textilművészet kivételes lett és egyedi, miközben anyagát tekintve évezredek óta az ember hétköznapi viseletéhez kapcsolódik. Egyes darabjai – miként ezen a kiállításon is láthattuk – kivételes műalkotások. A kiállított művek a korábbi triennálékhoz hasonlóan technikai és anyaghasználati megkötés nélkül készültek, így a hagyományos textilek mellett a PVC, a gipsz, a nylon, a karton, a drót, a fotó, a szilikon és egyéb alternatív alapanyagok is feltűnnek. A formákkal, anyagokkal, technikákkal kísérletező művészek pedig rámutatnak a művészeti ág sokszínűségére, láttatják az autonóm és alkalmazott textilművészet mindenkori tendenciáit. A textil ma már nem csupán anyagot jelent: médiumként, gondolati struktúraként is jelen van a kortárs művészetben.

Nem csupán egyediséget, szépséget sugalló, hordható tárgy, a lakást otthonná varázsoló eszköz, színpadi, filmművészeti látványért felelős illúzió, de önálló műalkotás is lehet. S ehhez egy prózai megjegyzés. A textilművészek többsége hivatását passzióból, szabadidejében műveli, megélhetését máshol kell keresnie.

A Textiltriennálé soron következő eseményét 2027. október 1-én nyitják, s 2028. március 19-ig lesz nyitva a Szombathelyi Képtárban. A 2027-es tárlat tematikájának mottója: EMBERÖLTŐ.

Reménykedem.